

MÚLTUNK EMLÉKEI ROVAT

AZ ELSŐ VILÁGHÁBORÚ ÉS AZ ÉLETBIZTOSÍTÁSOK – A KATONAI BIZTOSÍTÓKTÓL AZ ANORMÁLIS KÖTELEKIG –

Horváth Gyula – Tamás Gábor

A dualizmus korszakában a biztosítási szektor – időszakonként és ágazatonként eltérő ütemben ugyan, de – folyamatosan növekedett Magyarországon. Sokkal gyorsabban, mint a gazdaság egésze. 1895–1913 között a biztosítási díjbevétel éves bővülése már közel háromszorosa volt a magyar GDP, és több mint háromszorosa a szolgáltatási szektor átlagos növekedésének. Két évtized alatt az életbiztosítással rendelkezők száma, a biztosított tőke nagysága és a társaságok életbiztosítási díjbevétele egyaránt megháromszorozódott.

Az életbiztosító társaságok többsége több évtizede elavult, külföldi – angol és német – halandósági táblákkal dolgozott, melyek jelentősen felülbecsülték az ezekben az években gyorsan javuló halandóságot. Kifejezetten Magyarországra vonatkozó halandósági tábla csak 1908-ra készült el, 21 osztrák és magyar társaság adataira alapozva. Az életbiztosítók nem tartottak a mortalitás romlásától, profitjukat leginkább az erősödő jutalékverseny, a kontrollálatlan átkötési gyakorlat és a csökkenő kamatszint fenyegette. A századforduló után aztán a kockázati oldalon is megjelent egy veszély, amelyet már régen elfeledettnek hittek.

A biztosítók sehol Európában nem voltak felkészülve egy nagy háborúra. Ennek a lehetőségét Magyarországon is kizárta a piac, jól mutatja ezt a háborúkkockázat kezelése az életbiztosításokban. Az 1875-ös kereskedelmi törvény alapján eredetileg kizárt kockázat,¹ később külön díj ellenében bekerült a fedezett események közé. A századforduló előtt már kifejezetten olcsón vállalták a társaságok, de senkinek sem kellett, később – sok esetben – ingyen került a biztosításokba. A balkáni háborúk alatt aztán lassan az aggodalom vált uralkodóvá a piacon, ugyanis egyáltalán nem voltak háborúkkockázati tartalékok.² A hagyományos életbiztosítók ismét elkezdtek kizárni a katonai szolgálat alatti elhalálozást a fedezetükből.

A piaci rést specializált társaságok igyekeztek betölteni, létrehozva ezáltal a biztosításügy hazai történetének legrövidebb ideig fennállt innovációját: a katonai biztosítókat. Noha az új életbiztosítási forma népszerűsége a háborús fenyegetettség növekedésével párhuzamosan emelkedett, és közvetlenül a világháború kitörése előtt érte a csúcspontját, az első fecskéket már a századforduló előtt megtaláljuk. 1892-ben, Budapesten – I. Ferenc József 25 éves koronázási jubileuma alkalmából, József főherceg védnöksége alatt – megalakult az Első Biztosító Intézet Katonai Szolgálat Esetére. Kezdeményezője dr. Münnich Aurél, jogász, politikus, országgyűlési képviselő, a Magyar Kárpátgyesület elnöke volt.³ Münnich századosi rangot ért el a honvédségnél, és a Szabadelvű Párt egyik legfontosabb katonapolitikusának számított, 1893-tól az országgyűlés hadügyi albizottságának, majd véderőbizottságának az előadója. Ő referálta a képviselőházban az 1889-es új véderő-törvényjavaslatot, továbbá a népfölkelési és több, a honvédség fejlesztését célzó törvényjavaslatot.

Az intézet a férfiak katonai szolgálat esetére való biztosításán kívül leánykiházasítási biztosítást, valamint hagyományos vegyes, elérési és haláleseti biztosítást is árult. 1912-től a neve kiegészült az élet- és gyermekbiztosító kitéttel. Központi irodája előbb az V. kerületben az Erzsébet tér 1. szám alatt, majd a VII. kerületben a Károly körút 3. szám alatt állt. A társaság nem elsősorban a háborús kockázatok, sokkal inkább a katonai szolgálat költségeinek fedezése céljából alakult, és szövetkezeti formában működött. Alaptermékét fiatalok fiúgyermekre köthették, ahol a biztosítási esemény a besorozás volt. A háború előestéjén a szövetkezetnek 72 ezer tagja (1912) és 1,8 millió korona díjbevétele (1913) volt.⁴

A magyar céget egy hamburgi székhelyű biztosítószövetkezet⁵ követte még 1896-ban, de nem sok sikert ért el, majd két bécsi cég lépett a piacra 1898-ban és 1900-ban.⁶ 1909-ben megalakult a Pallas Nyugdíj-, Élet- és Katonai Biztosító Részvénytársaság, majd 1912-ben az Első Magyar Általános Biztosító és annak kapcsolt vállalata, a Hazai Általános Biztosító megalapította a Hazai Általános Katonai Biztosítót. Ezek a társaságok már kifejezetten a háborús fenyegetettség következtében megemelkedett biztosítási igény kiszolgálására jöttek létre. Egyrészt felduzzadt a hadsereg létszáma, másrészt már egyáltalán nem tűnt elképzelhetetlennek, hogy harctéri veszteségeket ténylegesen fedezniük kelljen az életbiztosításoknak.

A háború eleinte igazolni látszott a hadibiztosítás létjogosultságát.

A háború eleinte igazolni látszott a hadibiztosítás létjogosultságát. A hagyományos szerződések piaca összeomlott, helyette a hagyományos életbiztosítók is hadibiztosításokat kezdtek árulni. Ezek a tőkét vagy tőkét és járadékot egyszerre kínáló konstrukciók nemcsak a hadi kockázatot vállalták be, de sokszor bármely okból történő elhalálozásra fizettek, ugyanis a harctéri halálesetek okának, sőt gyakran magának a halálesetnek az igazolása is komoly nehézségekbe ütközött. A hadibiztosítások népszerűsége a háború első éveiben rohamosan emelkedett. Még az önmagában sem túl nagy Hungária Biztosító is létrehozta saját specializált intézetét, a Hungária Hadibiztosító Pénztárat. 1916-ban az Első Katonai Biztosító is bővíteni tervezte a működési körét.⁷

A háború következtében a békebeli halandóságra alapozott életbiztosítási tarifák általános alkalmazhatóságával kapcsolatban is egyre több kétely merült fel. A háború következményei, a sebesülések, az éhezés a harctéri haláleseteken kívül is okozott eltéréseket a halandóságban. Óriási számban jelentek meg a „normálistól” eltérő életesélyű csoportok, akik számára a békebeli tarifák alapján nem lehetett életbiztosítást ajánlani. Ezt felismerve Ormody Vilmos, az Első Magyar Általános Biztosító vezérigazgatója 1916 novemberében kezdeményezte, hogy az ilyen, „anormális” életbiztosítások művelésében a piacon működő társaságok egyeztessék feltételeiket és tarifáikat.⁸ Ennek eredményeként 1916. december 19-én 30 tagvállalattal megalakult a Magyar Szent Korona Országában működő biztosítótársaságok köteleke anormális életek biztosítására, amely később Biztosító

Intézetek Országos Szövetségének egyik első egyezményeként működött tovább. A kötelék célja, hogy a korábban az életbiztosításból kizártak számára is lehessen fedezetet ajánlani. Ennek érdekében a tagok egyrészt megosztották egymással az elutasított ügyfelekről szóló információt, másrészt kölcsönösen viszontbiztosították egymást, egy közös kockázatbíráló bizottság díjtételei és feltételei alapján. Minden egyes szerződés viszontbiztosításából előre meghatározott arányban részesültek a tagvállalatok. Legnagyobb mértékben 6–6%-ban az Adria, a Generali, az Első Magyar Általános Biztosító és annak leányvállalata, a Pannonia Viszontbiztosító.⁹ Így gyakorlatilag az összes magyarországi életbiztosító együtt vállalt el minden egyes kockázatot, a köteléken kívüli, további viszontbiztosításra nem volt szükség.

A háború végét egyetlen katonai biztosító sem élte túl sokkal. Ennek elsődleges oka nem a háború előre ki nem számítható borzalmas embervesztesége volt, a társaságok többsége a háború alatt is nyereséget mutatott ki. A fő problémát a hiperinflációban teljesen elértéktelenedő biztosítási és értékpapír-állomány jelentette. A társaságok jelentéktelenné váltak, a közönség általánosságban is elvesztette a bizalmát az életbiztosításokban, ráadásul a hadsereg is a töredékére zsugorodott. Katonai biztosítókra és hadibiztosításra nem volt többé igény. A Hazai Általános Katonai még 1920-ban beleolvadt anyavállalatába, a Hazai Általános Biztosítóba, az Első Katonai 1921-ben előbb a Nemzeti Általános Biztosítóba, majd azzal együtt a Garancia Általános Biztosítóba olvadt, amelyet egy évvel később felszámoltak. Legtovább, ha csak névlegesen is, a Pallas maradt meg, az ő csekély állományát 1927-ben vette át a Hermes Biztosító.¹⁰

HIVATKOZÁSOK

¹1875. évi XXXVII. tv. 504.§ 2. pont.

²Nádas Nándor 1915: Az életbiztosítás az 1913. évben. Magyar Biztosítási Évkönyv (17.) 2. 319–345. 327–328.

³Jánosvölgyi Münnich Aurél (Igló, 1856. május 11. – Budapest, 1906. április 28.).

⁴Magyar Compass (1914.)

⁵Hamburgi Katonaszolgálati, Kiházasítási és Korbiztosító Társulat (1896–1903)

⁶Első Osztrák Katonai Szolgálat Esetére Biztosító Intézet (1898–??), Atlas Élet-, Járadék- és Katonai Szolgálat Esetére Biztosító Rt. (1900–1923).

⁷Nagy Magyar Compass (1916).

⁸Magyar kötelék anormális életbiztosítások művelésére. Az Újság. 1916. november 11: 15

⁹Csury Jenő – Marosi Imre (1931): A magyar biztosítás története. 176–177.

¹⁰Nagy Magyar Compass (1921–1928).

